

نقد پرسش‌های زبان و ادبیات فارسی کنکور ۱۳۹۵ - دکتر هامون سبطی

نگاه کلی به همه‌ی رشته‌ها:

سخنی با طراحان ارجمند:

با سپاس از گروه طراحان زبان و ادبیات فارسی سازمان سنجش آموزش کشور که هر سال سنجیده‌تر و پیشروتر از سال گذشته، زمینه‌ی رقابت سالم علمی فرزندان این سرزمین را فراهم می‌آورند. شمار پرسش‌های سلیقه‌ای و غیر استاندارد در میان ۱۵۰ پرسش چهار گزینه‌ای زبان و ادبیات فارسی عمومی در آزمون سراسری امسال به شکل چشم‌گیری نسبت به سال گذشته کاهش یافته بود و از شمار انگشتان دست تجاوز نمی‌کرد که جداً جای سپاس و قدرشناسی دارد. اصلاح دو اشکال آشکار در سؤالات سال گذشته، یکی بی‌توجهی به تکواژ شناسه‌ی تهی در پایان فعل‌های امروزی (تست شماره‌ی ۱۳ ادبیات عمومی رشته‌ی انسانی ۹۴) و دومی خلط مبحث میان دو مقوله‌ی نقش دستوری تکرار و آرایه‌ی ادبی تکرار (تست شماره‌ی ۱۵ ادبیات رشته‌ی تجربی ۹۴)، با طرح دو تست بسیار زیبا و هوشمندانه (تست ۱۴ رشته‌ی تجربی ۹۵ در مورد «نقش تکرار» و تست ۱۵ رشته‌ی زبان‌های خارجی ۹۵ در مورد «تکواژشناسه‌ی تهی») در آزمون سراسری امسال، جداً خستگی یک سال نقد سؤالات آزمون‌های سراسری و آزمون‌های سنجش را از تن من به درآورد. اشکال ساختاری وارد بر نوع طراحی تست‌های آرایه‌های ادبی نیز - که در نقد آزمون‌های ادبیات سال ۹۴ مفصل به آن پرداخته شده بود - امسال کم‌رنگ‌تر شد که جای خرسندی دارد و بزرگواری و بلند نظری طراحان محترم را نمایان‌تر می‌سازد و نمی‌دانم با وجود چنین طراحان و چنین پرسش‌های سنجیده و پرمغزی در مقایسه با پرسش‌های بی‌جان و نخنما و پاسخ‌های تک‌کلمه‌ای رایج در امتحانات نهایی، با چه برهان و منطق و کدام سازوکار و راهبرد، برخی مسئولان محترم قصد جایگزینی امتحانات نهایی را با کنکور سراسری دارند! حتی به قدر ۲۵٪! باید اهل علم و ادب و فرهنگ بود تا دریافت که «ببین تفاوت ره از کجاست تا به کجا؟»

به هر تقدیر، برای مسئولان شریف و پرتلاش سازمان محترم سنجش آموزش کشور، پایداری در سنگر پاسبانی از علم و ادب و فرهنگ را از درگاه ایزد یکتا آرزو دارم.

پاینده باشید!

هامون سبطی

رشته‌ی ریاضی

نگاه کلی

متأسفانه پراشکال‌ترین پرسش‌های زبان و ادبیات فارسی امسال نصیب بچه‌های خوب رشته‌ی ریاضی شد. با توجه به نسبت بالای پرسش‌های نادرست و غیراستاندارد این آزمون، درصد ۴۰ قابل قبول، درصد ۵۰ خوب و درصد ۶۵ مربوط به ترازها و رتبه‌های بالا ارزیابی می‌شود.

پرسش‌های نو و ابتکاری :

- ۹- توجه به دومعنایی بودن « قامت بستن » نکته‌ی تازه و خلاقانه‌ای است. (در بیت «ما که بستیم به دل نقش قد موزنش / گو مؤذن ز پی بستن قامت باشد» بستن قامت، کنایه از آغاز نماز خواندن است اما معنی بستن کمر هم به ذهن خطور می‌کند و ایهام تناسب به وجود می‌آورد).
- ۱۰- فلسفه‌ی سجع، تقلید نویسندگان از شاعران است! برای نزدیک شدن ساختار آوایی نثر به شعر، شرط مهم سجع این است که واژه‌های سجع در پایان دو قرینه از کلام (دو عبارت یا دو جمله‌ی پی‌پایی) بیاید تا جایگاه آن‌ها در نثر همانند جایگاه قافیه در شعر باشد.
- بنابراین «فنا» و «خدا» را نمی‌توان واژه‌ی سجع به شمار آورد، زیرا در یک عبارت کنار هم آمده‌اند، نه در پایان دو عبارت یا دو جمله‌ی پی‌درپی.
- ۱۳- فقط با توجه به معنای این سروده - که درک آن نیازمند آشنایی مختصر با ذهن و زبان شاعران نوپرداز است - می‌شد تشخیص داد که «ی» در پایان «تهیدستی» و «خوشبختی» فعل مخفف است و خودش واژه‌ی جداگانه‌ای به شمار می‌آید (بنابراین تهیدست و خوشبخت دو واژه‌ی مرکب به شمار می‌آیند) اما «ی» در پایان «تنهایی» و «زیبایی» ی اسم‌ساز است.
- ۱۹- معمولاً این بیت برای دانش‌آموزان درست معنا نمی‌شود و همین موضوع باعث می‌شود که دانش‌آموزان در رسیدن به منظور طراح محترم دچار مشکل شوند.
- معنا و مفهوم بیت: من گوشه‌گیر هستم و مانند آهوی وحشی از مردمان می‌گریزم، زیرا در طول زندگی‌ام مردمی و آدمیت از کسی ندیدم - انسانیت و مردمی از وجود آدمیان رخت بر بسته است.
- ۲۲- دروغ‌گو بودن باد صبا و بی‌اعتمادی به او، از زمان خاقانی مطرح بوده است، اما طرح شدنش در آزمون سراسری تازگی دارد!
- ۲۵- موضوعی ساده اما نو و تازه، محور طرح پرسش قرار گرفته است.

پرسش‌های دشوار یا وقت‌گیر :

توجه به موضوع، نوع ادبی و قالب شعری یا گونه‌ی نوشتاری در یک اثر، اولین نکته‌ای است که پس از آشنایی کلی با آن باید در نظر گرفته شود، اما افسوس که فرع‌ها جای اصل‌ها را در آموزش ادبیات این سرزمین گرفته‌اند!

۹- توضیحش آمد و خواهد آمد.

۱۱- توضیحش خواهد آمد.

۱۳- توضیحش آمد.

۱۴- توضیحش خواهد آمد.

۱۶- توضیحش خواهد آمد.

۲۰- باید معنای کنایی مصراع دوم بیتِ گزینه‌ی دوم دریافت می‌شد تا داوطلب می‌توانست به تناسب مفهومی این بیت و بیت صورت پرسش پی‌ببرد. حدیث باد صبا هست سر به سر همه باد: تمام حرف‌های باد صبا باد هواست ← اعتباری ندارد.

۲۳- اگر کسی متوجه معنای باز (پرنده‌ی شکاری) در بیت چهارم نشود، شاید نتواند به تناسب مفهومی این بیت و متن صورت پرسش پی‌ببرد.

پرسش‌های غیر استاندارد یا نادرست:

۹- به شکل سنتی «امروز» مجاز از این دنیا و «فردا» مجاز از آخرت شمرده می‌شود؛ اما رابطه‌ی زمانی امروز و فردا مانند رابطه‌ی زمانی دنیا و آخرت است و استعاره دانستن این دو واژه در این موارد برای دانش‌آموز امروزی پذیرفته‌تر خواهد بود تا مجاز.

۱۰- «روان» در مصراع دوم بیت، آشکارا ایهام تناسب دارد: ۱- «جان» ۲- «جاری» که قابل جاگذاری نیست اما به واسطه‌ی «آب» و «دوان» و «سرو» به ذهن خطور می‌کند.

در صورت پرسش گفته‌شده است که «آرایه‌های کدام گزینه در بیت زیر موجود نیست» و از میان دو آرایه‌ی ایهام تناسب و مجاز که در گزینه‌ی دوم ذکر شده است، فقط مجاز در بیت موجود نیست.

۱۲- «گرفت» در بیت چهارم معنای «به‌دست‌آورد» می‌دهد که متفاوت است با معنای آن در بیت دوم و سوم («گرفت» در بیت چهارم گذرا به مفعول است اما در بیت دوم و سوم، گذرا به مفعول و متمم).

البته تفاوت باشکار معنای «گرفت» (شعله‌ور شد) در بیت نخست، داوطلب را متوجه منظور طراح محترم می‌کند، اما اشکال این تست را برطرف نمی‌نماید.

۱۴- از ویژگی‌های نظام آوایی زبان فارسی این است که هرگاه مصوت «i» پیش از صامت «y» بیاید، کوتاه تلفظ می‌شود؛ یعنی میزان کشش «ی» در حد کسره خواهد بود. این فرآیند آوایی در چاپ‌های قدیم کتاب زبان فارسی سال سوم دبیرستان، زیرمجموعه‌ای از فرآیند افزایش صامت میانجی در نظر گرفته شده بود که سال‌هاست به دلیل نارسایی و نبود استدلال علمی، از متن کتاب درسی حذف شده است، در حالی که در گزینه‌ی چهارم این تست واژه‌های «سیاسی»، «انقلابیون»، «زیاد»، و «خیابان» بر اساس مطالب حذف شده از کتاب درسی، مشمول فرآیند واجی دانسته شده‌اند.

۱۵- در عبارت «تو خود ای گوهر یکدانه کجایی آخر» «ی» مخفف «هستی» است اما در این جا، گذرا به مسند نیست زیرا معنای «قرارداری» می‌دهد و آشکار است که «کجا» مسند این جمله نیست. این اشتباه در حد کنکور سراسری نیست و مایه‌ی شگفتی است!

۱۶- طراح محترم به درستی «کاینات» را یک تکواژ شمرده است اما این نگاه با رویکرد گذشته‌ی ایشان همخوان نیست. بر اساس واژه‌نامه‌ی کتاب ادبیات فارسی سال سوم دبیرستان (به جز علوم انسانی)، «کاینات» جمع «کاینه» است. اگر افتادن «ه» تأنیث باعث شده باشد که طراح محترم از تجزیه‌ی پس‌وند «ات» در پایان این واژه صرف‌نظر کرده باشند، با مشتق دانستن واژه‌ی استعاری (استعاره+ی) در تست شماره‌ی ۱۲ آزمون سراسری رشته‌ی ریاضی در سال ۱۳۸۵ ناهمخوان است و اگر به دلیل کاربرد نداشتن واژه‌ی «کاینه» در فارسی امروز، از تجزیه‌ی «کاینات» به دو تکواژ صرف‌نظر شده است، با تجزیه‌ی «خسته» به دو تکواژ «خست» و «ه» - بر اساس خودآزمایی درس «جهاد» در کتاب ادبیات عمومی پیش‌دانشگاهی - همخوانی ندارد، زیرا «خست» امروزه بی‌معنا و بی‌کاربرد است.

پاینده باشید!

هامون سبطی

بقیه‌ی رشته‌ها: در روزهای آینده به این نوشته اضافه خواهد شد.